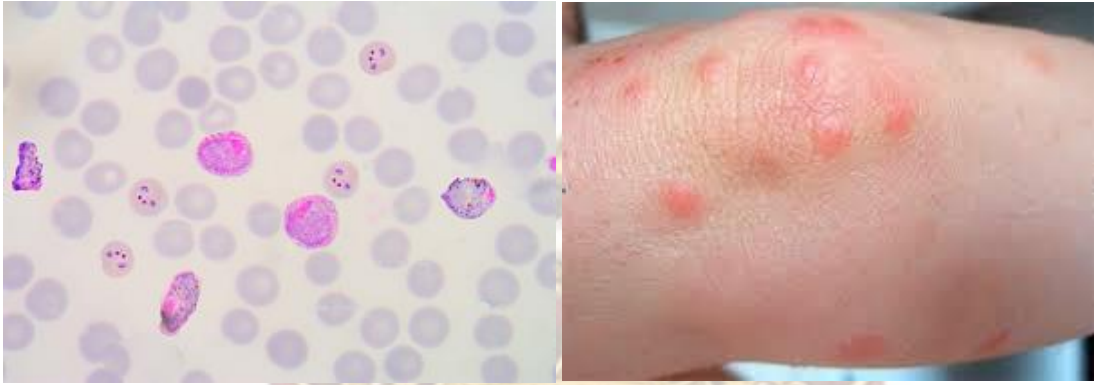

Малярія

Ключові факти про малярію

- В 2021 біля половини населення земної кулі мали ризик інфікування малярією.
- В тому ж 2021 році в світі було зафіксовано близько 247 мільйонів випадків малярії.
- Кількість загиблих внаслідок малярії в 2021 році оцінюється в 619 000.
- Переважна більшість випадків малярії припадає на Африканський регіон ВООЗ. В 2021 році 95% випадків захворювання та 96% випадків смертей внаслідок малярії сталося саме в цьому регіоні. 80% померлих від малярії в регіоні – діти віком до 5 років.

Загальна інформація

Малярія – це небезпечне захворювання, що передається до людей певними видами комарів. Зазвичай хвороба фіксується в тропічних країнах. Її можна попередити, й вона є виліковною.

Інфекцію викликає паразит, і вона не поширюється від людини до людини. Симптоми можуть бути як легкими, так і вкрай тяжкими та небезпечними для життя. До легких симптомів належать гарячка, озноб та головний біль. Тяжкі симптоми включають сильну втомлюваність та слабкість, сплутану свідомість, судоми та задишку.

Немовлята, діти до 5 років, вагітні, мандрівники та особи з ВІЛ чи СНІДом мають найвищий ризик тяжкого перебігу хвороби.

Існує кілька методів попередження захворювання: уникнення укусів комарів, профілактична хіміопрофілактика та вакцинація. Вчасне лікування допомагає попередити розвиток тяжкої форми хвороби.

Зазвичай малярія передається до людей через укуси інфікованих самиць комарів роду *Anopheles*. Зараження також можливе через переливання крові та забруднені голки для ін'єкцій. Перші симптоми хвороби можуть бути легкими, і на цьому етапі важко діагностувати малярію, оскільки її

можна сплутати з іншими хворобами, що супроводжуються лихоманкою. Без лікування малярія, викликана *P. falciparum*, може прогресувати до серйозного захворювання та призвести до летального випадку протягом 24 годин.

Існує 5 видів паразитів роду *Plasmodium*, що спричиняють малярію в людей. 2 з них – *P. falciparum* and *P. vivax* – є найбільш небезпечними. *P. falciparum* – найнебезпечніший малярійний паразит, і він є найбільш поширеним на африканському континенті. *P. vivax* є домінантним малярійним паразитом в більшості країн поза субсахарською Африкою. Інші види, що можуть інфікувати людей – *P. malariae*, *P. ovale* and *P. knowlesi*.

Симптоми

Найбільш поширеними ранніми симптомами малярії є лихоманка, головний біль та озноб.

Симптоми зазвичай розвиваються протягом 10-15 днів після укусу інфікованого комара.

Симптоми можуть бути легкими, особливо в осіб, що раніше перехворіли на малярію. Оскільки деякі симптоми малярії не є специфічними, раннє тестування є важливим.

Деякі види малярії можуть призвести до захворювання з тяжким перебігом та навіть до смерті. Немовлята, діти до 5 років, вагітні, мандрівники та особи з ВІЛ чи СНІДом мають найвищий ризик такого розвитку подій.

Серйозні симптоми включають:

- дуже сильну втомлюваність та слабкість;
- сплутану свідомість;
- множинні судоми;
- задишку;
- потемніння сечі чи кров в сечі;
- жовтяницю (пожовтіння білків очей та шкіри);
- аномальну кровотечу.

Особи з серйозними симптомами мають отримати кваліфіковану медичну допомогу негайно. Вчасне ж лікування малярії, що перебігає легко, може попередити погіршення симптомів, тяжку форму захворювання та летальні випадки.

Малярія під час вагітності може призвести до передчасних пологів чи народження дитини з малою вагою.

Тягар захворювання

Згідно Всесвітнього звіту з малярії в 2021 році зафіксовано 247 мільйонів випадків малярії у порівнянні з 245 мільйонами випадків в 2020 році. Загальна кількість смертей внаслідок малярії оцінюється в 619 000 у 2021 році в порівнянні з 625 000 у 2020 році.

Африканський регіон ВООЗ продовжує нести найбільший тягар захворюваності в порівнянні з іншими регіонами. У 2021 на цей регіон припало біля 95% всіх випадків захворювання на малярію та 96% всіх смертей внаслідок хвороби. Біля 80% смертей внаслідок малярії в регіоні припадає на дітей до 5 років.

На чотири країни Африки припадає більше половини смертей від малярії в світі: це Нігерія (31.3%), Демократична Республіка Конго (12.6%), Об'єднана Республіка Танзанія (4.1%) та Нігер (3.9%).

Кліщовий енцефаліт

Що таке кліщовий енцефаліт?

Кліщовий енцефаліт (КЕ) – це захворювання, що викликається вірусом. Цей вірус поширюється через укуси інфікованих кліщів. (Також зафіксовано рідкісні випадки інфікування через вживання молока інфікованих кіз, корів чи овець або сиру з цього молока).

Вірус КЕ зустрічається в багатьох країнах Європи (включно з Україною) та Азії. Випадки захворювання можуть фіксуватися як в усіх регіонах окремої країни (наприклад, такою є ситуація в Австрії, Беларусі, Чехії), так і лише в окремих регіонах тієї чи іншої країни (наприклад, як в Угорщині, Італії чи Україні). Тож особи, що здійснюють подорожі до цих країн чи регіонів, можуть піддаватись ризику інфікування КЕ. Кліщі, що можуть поширювати інфекцію, найбільш активні в теплі місяці року (з квітня по листопад). Середовищем проживання кліщів є лісові масиви та трав'яні ділянки. Тож особи, що проводять багато часу на природі через виконання

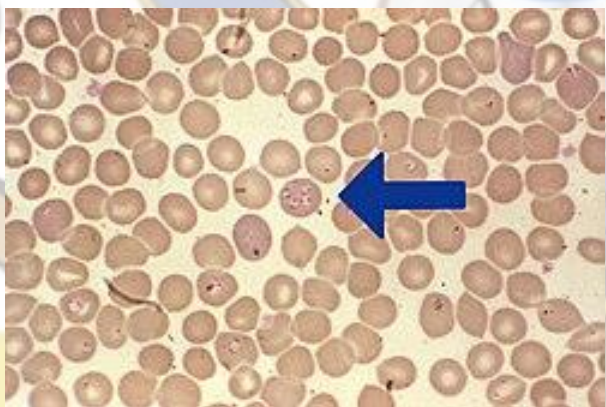
професійних обов'язків або з метою відпочинку, мають найбільший ризик інфікування вірусом КЕ.

Згідно [даних](#) Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я (ВООЗ) щорічно в світі фіксується від 10 до 12 тисяч випадків захворювання (ВООЗ вважає, що кількість реальних випадків захворювання є значно вищою).

Які симптоми захворювання?

Більшість людей, інфікованих вірусом КЕ, не матимуть симптомів. В осіб з симптомами час від укусу кліща до появи симптомів (інкубаційний період) зазвичай складає 7-14 днів, але може варіювати від 4 до 28 днів.

- Тяжка форма захворювання часто призводить до інфекції мозку (енцефаліту) чи оболонки головного та спинного мозку (менінгіту)
 - Перші симптоми можуть включати лихоманку, головний біль, блювоту та слабкість.
 - За кілька днів можуть розвинутисть більш серйозні симптоми: сплутана свідомість, порушення координації рухів, складнощі з говорінням, слабкість в руках чи ногах, судоми.
 - Іноді перші симптоми продовжуються кілька днів і повністю минають, але приблизно за тиждень розвиваються більш серйозні симптоми (так зване “двофазне захворювання”).

Бабезіоз

Бабезіоз (те ж саме, що піроплазмоз) — це трансмісивне (таке, що передається комахами та кліщами, у цьому випадку кліщами) захворювання. По суті це зараження внутрішньоклітинними паразитами — бабезіями, які потрапляють у кров собаки при укусі кліща.

Бабезії небезпечні тим, що уражають та руйнують еритроцити. Виникає анемія, уражаються життєво важливі органи, у першу чергу нирки.

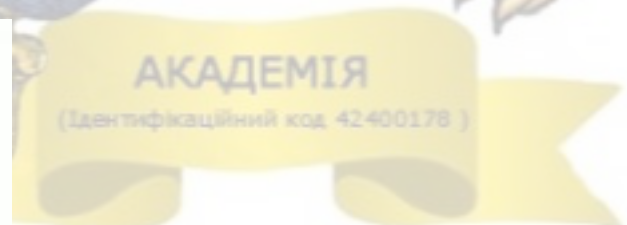
Іксодові кліщі

Бабезії в еритроцитах

Симптоми бабезіозу після укусу кліща у собаки такі

- бліді чи жовті слизові оболонки,
- слабкість,
- іноді блювота, діарея,
- концентрований колір сечі, аж до червоно-коричневого,
- підвищення температури до 40° та вище,
- відмова від їжі.

Діагностика babesіозу

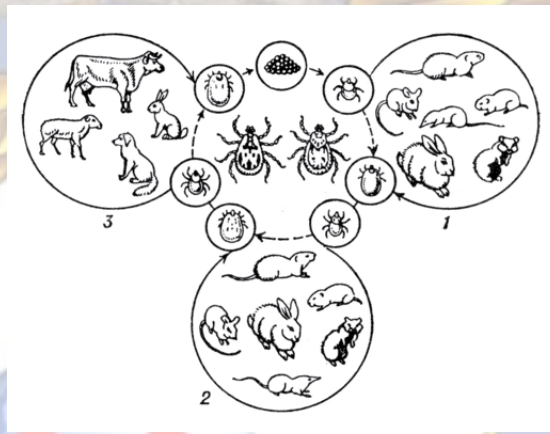
- мазок на babesіоз. Babesії найлегше виявити в дрібних периферичних капілярних судинах, тому кров беремо з судин вухної раковини,
- ПЛР-дослідження на babesіоз,
- клінічні ознаки.

Лікування собаки після укусу кліща у випадку зараження babesіозом

Babesіоз лікується залежно від важкості захворювання. Частіше за все лікування проходить в умовах відділення інтенсивної терапії.

1. Вводимо препарат, що вбиває babesії (Піро-стоп або Азидин). Препарати вводимо двічі або більше разів, залежно від важкості хвороби.
2. Проводимо інфузійну терапію для корекції зневоднення, симптоматичну терапію.
3. Проводиться кисневу терапію. Це важливо, тому що еритроцити – це ті клітини крові, що переносять кисень до органів, і якщо еритроцити руйнуються та їх стає критично мало, кисню внутрішнім органам не вистачає.
4. В тяжких випадках проводимо переливання свіжої цільної крові або еритроцитарної маси. Робимо це для того, щоби відновити кількість еритроцитів в організмі та покращити кровопостачання внутрішніх органів. Перед переливанням еритроцитів чи свіжої цільної крові перевіряємо сумісність донора та реципієнта. Для цього ми використовуємо спеціальні тест-системи на групу крові. Завдяки тому, що в нашій клініці є банк крові, ми можемо тварині надати допомогу у повному обсязі.

5. Постійно моніторимо загальний стан, контролюємо аналізи – загальний аналіз крові, біохімічні показники нирок, мазки крові на наявність паразита. За їх результатами коректуємо лікування.
- В середньому на лікування бабезіозу йде від 2 днів до 3 тижнів. Як правило, прогноз від обережного до сприятливого.

Туляремія

Туляремія — гостра інфекційна хвороба тварин і людини. Патогенні мікроорганізми вражають насамперед лімфатичну систему і шкіру, селезінку; характеризується утворенням множинних гранулематозно-некротичних вогнищ у різних органах, лихоманкою і загальною інтоксикацією.

Після перенесеного захворювання виробляється довічний імунітет.

Причини туляремії

Збудник туляремії — бактерія франсіселла (*Francisella tularensis*), або туляремійна паличка. Основне джерело інфекції для людини — гризуни (ондатри, щури, миші, ховрахи, зайці). Досить часто заражаються мисливці, фермери, заготівельники хутра, м'ясники — після контакту із зараженими тваринами, під час оброблення туш.

Деякі види комах розповсюджують патогенні мікроорганізми через укуси тварин. Крім того, джерелом інфекції може бути вода, забруднена бактеріями. У виробничих умовах можливе зараження і через дихальну систему.

Передавання туляремії від людини до людини мало ймовірно.

Шляхи передавання інфекції:

- контактний — унаслідок контакту з хворими гризунами або їхніми виділеннями;
- аліментарний — через уживання харчових продуктів і води, інфікованих виділеннями гризунів;
- аерогенний (повітряно-пиловий) — під час обробки інфікованих зернових продуктів, фуражу;
- трансмісивний — інокуляція збудника комахами (іксодові та гамазові кліщі, гедзі, комарі, блохи).

Симптоми туляремії

Інкубаційний період триває від 1 до 30 днів (найчастіше 3–7 днів).
Захворювання починається гостро: температура тіла швидко підвищується до 38–40 °С, виникає озноб.

Ознаки туляремії:

- збільшення лімфовузлів (пахових або шийних);
- сильний головний біль;
- загальна слабкість;
- запаморочення, порушення свідомості;
- біль у м'язах;
- нудота;
- блювання;
- почервоніння обличчя та очей;
- висип, який на 8–12-й день хвороби лущиться та може призвести до пігментації шкіри.

Без лікування хвороба триває довго, супроводжується лихоманкою, нагноєнням уражених лімфовузлів і розвитком ускладнень, небезпечних для життя людини, зокрема, артрити, менінгіту, енцефаліту, пневмонії та інфекційно-токсичного шоку.

ХВОРОБА ЛАЙМА

Протягом 2019 року було зареєстровано 4 482 випадки хвороби Лайма серед українців. Зокрема, 833 випадки зафіксували у жителів сільської місцевості, а 492 — у дітей до 17 років.

Хвороба Лайма (кліщовий бореліоз, Лайм-бореліоз) — інфекційне трансмісивне захворювання. Інфекцію переносять іксодові кліщі.

Одним із джерел інфекції є годувальники кліщів — невеликі ссавці й деякі види птахів.

Більшість випадків хвороби Лайма (інфекцію переносять кліщі) фіксують із травня до листопада. Це період найвищої активності іксодових кліщів. Лише третина хворих може пригадати епізод укусу кліща.

Інкубаційний період становить від 1 до 45 днів (7–14 у середньому). Сприйнятливість людей до захворювання висока.

Ймовірність укусу кліща і зараження хворобою Лайма найвища серед людей, які багато часу перебувають на відкритому повітрі, особливо у лісах, лісопарках тощо. Від хворого до здорової людини збудник не передається.

Хвороба Лайма може мати кілька стадій:

- ранню локалізовану;
- ранню дисеміновану;
- пізню хронічну.

Рання локалізована стадія виникає через 1–30 днів (у середньому — через 7) після укусу кліща. Найчастіше у паховій чи підколінній ділянці виникає так звана ізольована мігруюча еритема. У третині випадків вона не розвивається, що значно ускладнює вчасні діагностику та лікування.

На місці укусу кліща виникає червона папула з чіткими краями. Згодом зона гіперемії розширюється, а центр — блідне. У деяких випадках еритема, що зазвичай безболісна і не свербить, може бути суцільним червоним тлом.

Без лікування мігруюча еритема зберігається 2–3 тижні. У третини людей недуга завершується на цьому етапі. В інших — переходить у ранню дисеміновану стадію.

Рання дисемінована стадія виникає через 3–10 тижнів після укусу кліща і є результатом гематогенного розповсюдження збудника. На цій стадії з'являються:

- шкірні доброякісні лімфоцитоми, множинні мігруючі еритеми;
- запаморочення, краніальні невропатії, зокрема параліч Белла, менінгізм та менінгіт;
- кістково-м'язові артралгії та міальгії;
- серцево-судинні блокади.

Клінічні прояви зникають самотійно.

Пізня, або хронічна, хвороба Лайма виникає через місяці або й роки після зараження. У цьому випадку з'являються неврологічні та ревматологічні прояви з переважним ураженням кістково-м'язової системи (артрити) чи нервової (нейробореліоз, хронічний атрофічний акродерматит).

Імунітет після перенесеного Лайм-бореліозу нестерильний, можлива реінфекція із повторним розвитком захворювання.

Щеплення від Лайм-бореліозу не існує.

Щоб запобігти присмоктуванню кліщів, фахівці радять:

- застосовувати репеленти і захисний одяг перед тим, як вирушати до місцевостей, де можуть бути кліщі;
- ретельно оглядати одяг, шкіру під час і після відвідування лісу, парку.

Постконтактна профілактика. В осіб, які проживають на ендемічних територіях, швидке видалення кліща знижує ризик розвитку захворювання. Зараження малоймовірне, якщо тривалість прикріплення кліща становила менше 24 годин, та високоймовірне, якщо понад 72 години.

Як антибіотикопрофілактику хвороби Лайма рекомендовано однократний прийом 200 мг доксицикліну (для дітей старших 8 років — 4 мг/кг, не більше 200 мг). Рутинна антибіотикопрофілактика хвороби Лайма не рекомендована.

Критерії доцільності антибіотикопрофілактики:

- наповнений кров'ю іксодовий кліщ, видалений щонайменше через 36 годин після прикріплення;
- минуло не більше 72 год після видалення кліща;
- поширеність *B. burgdorferi* у місцевих кліщів становить понад 20%;
- немає протипоказань (вік менше 8 років, вагітність, період лактації) до застосування доксицикліну.

Геморагічна лихоманка

Геморагічна лихоманка — це група інфекційних захворювань, які характеризуються гострим запаленням та ураженням судин, що призводить до порушень згортання крові і виникнення кровотеч. Вона може спричиняти серйозні ускладнення, включаючи крововиливи в органах та тканинах, шкірі і слизових оболонках, а також відмову органів.

Геморагічні лихоманки можуть бути викликані різними вірусами, зокрема:

- **Вірусом Еболи,**
- **Вірусом Марбурга,**
- **Вірусом Кримської геморагічної лихоманки,**
- **Вірусом денге** (іноді викликає форму, що супроводжується геморагією),
- **Ласса вірусом** та інші.

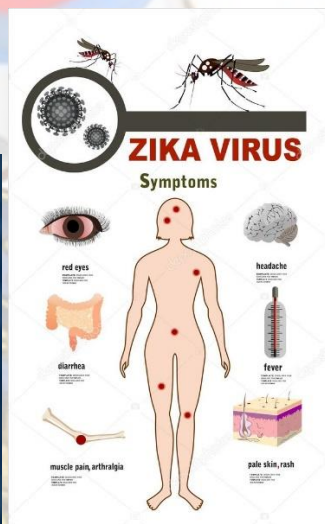
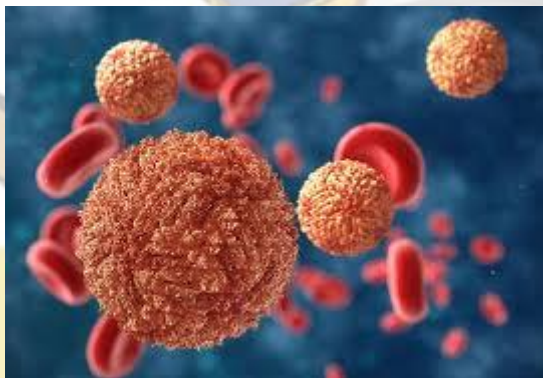
Ці віруси зазвичай передаються через укуси інфікованих комах (як-от кліщів або комарів), контакт з зараженими тілами тварин або людьми, або через кров і рідини організму.

Симптоми геморагічної лихоманки:

- Гостра лихоманка (підвищена температура),
- Ознаки інтоксикації (головний біль, м'язові болі),
- Кровотечі (з носа, з ясен, внутрішні крововиливи),
- Висип на шкірі,
- Порушення функцій органів (печінки, нирок, серця).

Лікування геморагічних лихоманок зазвичай симптоматичне, спрямоване на підтримку життєвих функцій і боротьбу з ускладненнями. Важливу роль відіграє раннє виявлення захворювання та ізоляція пацієнтів для запобігання поширенню вірусу.

Це захворювання потребує швидкого медичного втручання, оскільки при відсутності належного лікування може призвести до серйозних наслідків або навіть до смерті.

Вірус Зіка

Вірус Зіка — це вірус, який належить до родини Flaviviridae, групи, що включає також віруси денге, жовту лихоманку та вірус Західного Нілу. Вірус Зіка передається головним чином через укуси інфікованих комарів роду

Aedes, зокрема *Aedes aegypti* та *Aedes albopictus*. Він також може передаватися від людини до людини через статевий контакт, від матері до плода під час вагітності або через переливання крові.

Симптоми вірусу Зіка:

У більшості випадків інфекція вірусом Зіка протікає безсимптомно або з дуже легкими симптомами, які можуть включати:

- Легку лихоманку,
- Висип на шкірі (зазвичай червоний або рожевий),
- Біль у суглобах і м'язах,
- Очні болі або кон'юнктивіт (почервоніння очей),
- Головний біль.

Ускладнення вірусу Зіка:

Хоча інфекція зазвичай має легкий перебіг у здорових людей, вірус Зіка особливо небезпечний для вагітних жінок, оскільки він може спричиняти серйозні вроджені аномалії у новонароджених. Найбільш відоме ускладнення — це **мікроцефалія** (аномально малий розмір голови), що може призвести до затримки розвитку мозку та інших неврологічних порушень у дітей.

Вірус Зіка також асоціюється з іншими неврологічними розладами, такими як **Гільєна-Барре синдром**, що може викликати параліч.

Поширення вірусу:

Вірус Зіка став відомий у 2007 році, але спалах захворювання стався в 2015–2016 роках в Латинській Америці, зокрема в Бразилії, де він був пов'язаний з великим числом випадків мікроцефалії серед новонароджених.

Лікування та профілактика:

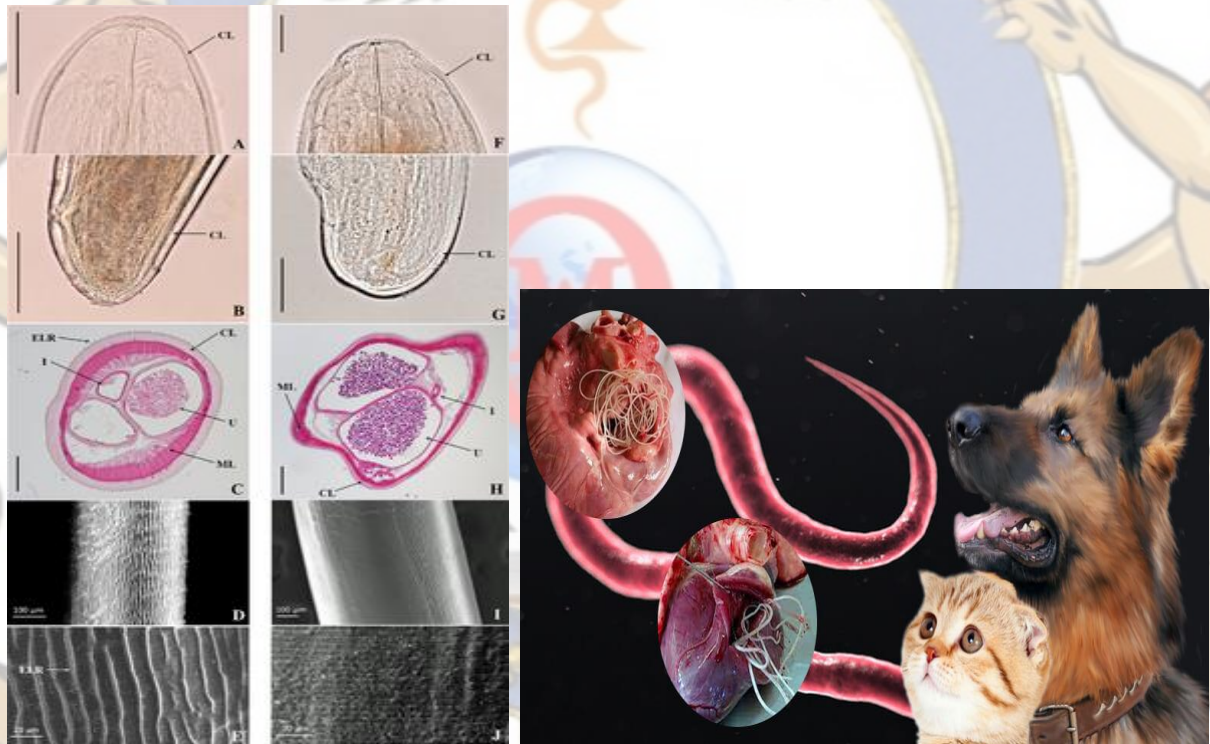
Лікування вірусу Зіка зазвичай є симптоматичним і включає відпочинок, знеболювальні та жарознижувальні засоби. Специфічного лікування або вакцини від вірусу Зіка наразі не існує.

Профілактика полягає в запобіганні укусам комарів за допомогою:

- Використання репелентів,
- Носіння довгих рукавів і штанів,
- Використання сіток від комарів, особливо для вагітних жінок.

Також важливо уникати вагітності під час перебування в районах з високим ризиком зараження вірусом Зіка.

Вірус Зіка, хоч і часто протікає м'якше за інші вірусні інфекції, може мати серйозні наслідки для здоров'я, особливо для майбутніх матерів і їхніх дітей.

Дирофіляріоз

Дирофіляріоз — це інфекційне захворювання, яке викликається паразитичними круглими червами роду *Dirofilaria*. Ці черви є серйозною загрозою для здоров'я тварин, а іноді і для людей. Найбільш часто дирофіляріоз зустрічається у собак, але також може вражати котів і навіть людей.

Причина захворювання:

Основним збудником дирофіляріозу є **Dirofilaria immitis**, яка паразитує в серці, легенях і судинах хребетних тварин. Зараження відбувається через укуси інфікованих комарів, які є переносниками личинок дирофілярій.

Симптоми дирофіляріозу:

У собак і інших тварин симптоми можуть бути різними, в залежності від кількості паразитів і ступеня ураження органів. Основні симптоми включають:

- **Кашель,**
- **Утруднене дихання,**
- **Втомлюваність,**
- **Зниження апетиту,**
- **Серцева недостатність** (при важких випадках),
- **Збільшення живота** (через накопичення рідини у животі).

У важких випадках дирофіляріоз може призвести до серцевої недостатності та смерті тварини.

Дирофіляріоз у людей:

У людей дирофіляріоз зазвичай не дає яскравих клінічних симптомів, але іноді можуть виникати випадки, коли личинки дирофілярій виявляються під шкірою або в органах (наприклад, в легенях). Це може викликати утворення підшкірних вузлів, а також хворобливі симптоми. Людина є випадковим господарем, і паразит не розвивається в ній до статевозрілого стану.

Діагностика:

Діагностика дирофіляріозу зазвичай включає лабораторні аналізи крові (на виявлення антитіл або антигенів до паразитів), а також ультразвукові дослідження серця для виявлення дорослих червів. Інколи можуть бути використані рентгенографія та інші методи візуалізації для оцінки пошкоджень органів.

Лікування:

Лікування дирофіляріозу включає:

- **Протипаразитарні препарати**, які знищують дорослих червів і личинок (наприклад, **мільбеміцин** або **івермектин**),

- **Хірургічне видалення** дорослих червів у випадках важкого ураження,
- Підтримуюча терапія для полегшення симптомів, таких як серцева недостатність.

Профілактика:

Для запобігання дирофіляріозу використовуються:

- **Протипаразитарні препарати**, які дають тваринам регулярно (перорально або у вигляді ін'єкцій) для профілактики зараження личинками дирофілярій,
- **Контроль за популяцією комарів** в районах з високим ризиком.

Дирофіляріоз — серйозне захворювання, яке вимагає своєчасної діагностики та лікування, щоб уникнути ускладнень і зберегти здоров'я тварини.

Апітерапія

Лікування бджолами, або апітерапія, — це метод використання продуктів бджільництва (меду, воску, прополісу, бджолиної отрути, бджолиного пилку, маточного молочка) для лікування різних захворювань. Бджоли та їх продукти мають багато корисних властивостей і застосовуються як у традиційній, так і в нетрадиційній медицині.

Основні методи апітерапії:

1. **Укуси бджіл**: Відомий метод лікування за допомогою укусу бджоли (апітоксинотерапія). Отрута бджіл містить речовини, які можуть мати протизапальні, знеболювальні та імуномодулюючі властивості. Зазвичай укуси бджіл використовуються для лікування таких захворювань:
 - Хвороби суглобів (артрит, артроз),
 - Неврологічні захворювання (невралгії, радикуліти),
 - Порухення обміну речовин (цукровий діабет),
 - Проблеми з серцево-судинною системою (гіпертонія, ішемічна хвороба серця).

Під час апітоксинотерапії пацієнт піддається укусу бджіл у певні точки на тілі, що дозволяє відновити порушені функції органів і систем. Лікування проводиться під наглядом лікаря, щоб уникнути алергічних реакцій.

2. **Мед:** Використовується як для внутрішнього, так і для зовнішнього застосування. Мед має антисептичні, протизапальні та загоювальні властивості. Він використовується для:
 - Лікування застуди, грипу, кашлю,
 - Покращення травлення,
 - Зняття втоми і стресу,
 - Зміцнення імунітету.
3. **Прополіс:** Це смолиста речовина, яку бджоли збирають з рослин і використовують для дезінфекції вулика. Прополіс має потужні антисептичні, протизапальні та загоювальні властивості, тому використовується для:
 - Лікування ран і опіків,
 - Профілактики інфекцій,
 - Підвищення імунітету.
4. **Маточне молочко:** Це секрет, який виділяють бджоли для годування матки. Воно має високий вміст вітамінів, мінералів і амінокислот. Маточне молочко використовується для:
 - Покращення обміну речовин,
 - Підвищення імунітету,
 - Лікування безпліддя,
 - Відновлення сил після хвороб.
5. **Бджолиний пилок (польовий пилок):** Це продукт, що збирають бджоли з квітів, має високу поживну цінність. Використовується для:
 - Підвищення рівня енергії,
 - Покращення травлення,
 - Лікування захворювань серця і судин,
 - Підвищення витривалості.
6. **Бджолиний віск:** Використовується для виготовлення мазей і кремів, що сприяють загоєнню ран, лікуванню опіків та шкірних захворювань.

Показання для апітерапії:

- Захворювання серцево-судинної системи (гіпертонія, ішемічна хвороба серця, стенокардія),
- Хвороби суглобів (артрити, артрози),
- Захворювання шкіри (псоріаз, дерматити),
- Захворювання органів дихання (бронхіт, астма),
- Неврологічні проблеми (невралгії, радикуліти),
- Зміцнення імунітету та загальне оздоровлення.

Протипоказання та обмеження:

1. **Алергія на продукти бджільництва** — у людей, які мають алергію на мед, прополіс або інші бджолині продукти, апітерапія може викликати серйозні алергічні реакції.
2. **Хронічні захворювання** — необхідно консультуватися з лікарем перед використанням апітерапії при серйозних хронічних захворюваннях.
3. **Період вагітності та годування груддю** — у деяких випадках застосування бджолиних продуктів може бути протипоказано.

Переваги апітерапії:

- Бджолині продукти мають натуральне походження і можуть бути дуже корисними для організму.
- Апітерапія допомагає покращити обмін речовин, зміцнити імунітет і знизити рівень стресу.
- Використання бджолиних продуктів може допомогти при лікуванні різноманітних захворювань без необхідності застосовувати хімічні ліки.

Лікування бджолами має глибоке коріння в народній медицині, але його слід проводити під наглядом кваліфікованого лікаря, щоб уникнути можливих ускладнень.

ОДЕСЬКА
МІЖНАРОДНА

АКАДЕМІЯ
(Ідентифікаційний код 42400178)